19è Premi
Atrapallibres

Guia de lectura a càrrec d'Agustí Lleyda

Ibbycat
Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Ajuntament de Barcelona

Gobierno de España
Ministerio de Cultura y Deporte

Fitxa

Autor/a: Miquel Desclot
Il·lustrador/a: Anna Font
Lloc d'edició: Barcelona
Editorial: Kalandraka
ISBN: 9788418558481
Premis:
- Seleccionat com un dels millors llibres d'autoria catalana de 2022 per l'IBBYcat i l'OEPLI

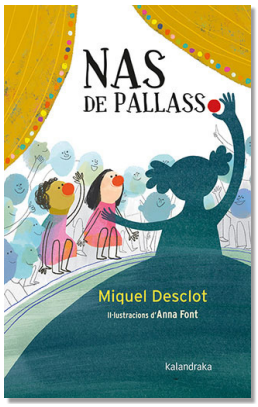

Resum

Nas de pallasso és el llibre de poemes que Miquel Desclot ha dedicat a l'espectacle del circ en totes les seves dimensions, des de les atractives carpes, caravanes i taquilles fins al darrer dels números dels artistes. Poemes breus, alguns molt breus. El vocabulari específic del circ va ben acompanyat dels recursos poètics i la tradició popular, amb riquesa formal d'estructura i ritme en el vers i en l'estrofa. Són destacables els poemes inspirats en obres d'art relacionades amb el circ de Pablo Picasso, Georges Sauret, Edgar Degas, Marc Chagall i Alexander Calder. I també, els poemes dedicats a grans artistes del circ: Tortell Poltrona, Pep Bou, Pepa Plana, Marina Tomàs, Leopoldo Fregoli i Miss La La. Tot comença amb el «Nunci», que avisa de l'arribada del circ a la ciutat de les paraules, i es clou amb el poema «El domador de les paraules», que reclama la necessitat de poetes, els veritables domadors... de paraules.

Autors

Miquel Desclot (Barcelona, 1952) és el pseudònim de Miquel Creus. Va estudiar Filologia Catalana a la Universitat de Barcelona i va ser professor universitari a Bellaterra i Durham. Des del 1992 es dedica exclusivament a la literatura. És autor d'unes quantes dotzenes d'obres de poesia, narrativa, teatre, assaig i literatura infantil. Ha rebut diversos premis literaris, tant de poesia com de prosa. El 2016 és guardonat amb el Premi Joan Coromines, de la Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana, en reconeixement de la seva tasca de difusió de la llengua catalana.

Anna Font és una artista vocacional, autodidacta, que es va iniciar en la pintura i el dibuix de la mà d'Agustí Roca i Núria Balcells. Més endavant es forma a l'Escola de la Dona amb l'Ignasi Blanch i al Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona (EINA). Per les seves obres ha rebut el Premi de la Fira de Medinyà (2018), el Premi de la Crítica Serra d'Or (2020) i el II Premi d'Àlbum Il·lustrat Vila de Térmens. Les seves il·lustracions han estat exposades a diverses exposicions internacionals i els seus llibres traduïts en diferents idiomes.

Alguns elements interessants de l'obra

La màgia del circ, la humilitat de les paraules

Aquest llibre de poemes que Miquel Desclot ha dedicat al circ és un homenatge que respira admiració i gratitud a unes persones humils que fan possible l'espectacle. Desclot s'acosta a tot el que envolta el circ amb la mateixa humilitat que transmeten els seus creadors. Els poemes ens parlen de manera diversa però sempre respectuosa i mai grandiloqüent dels diferents racons i aspectes del circ. I les paraules són el mitjà. Els dos primers versos del primer poema ja ens ho deixen clar:

«Arriba el circ, arriba el circ
a la ciutat de les Paraules!».

I el penúltim poema del llibre, «El domador de paraules», segurament el podem qualificar com el més destacat del recull per la seva factura formal i per com ens transmet la necessitat que tots tenim dels poetes i de les dificultats que aquests tenen a l'hora d'escriure els poemes. En dos fragments del poema llegim:

«Les paraules són les feres
més salvatges i guerreres
del sistema planetari
que fa volts al diccionari.
[...]
Ens cal doncs un domador
home o dona sense por
que les faci treballar
i els ensenyi d'actuar...».

Les diferents formes poètiques

Una de les característiques de l'espectacle del circ és la seva diversitat i variació. Un número d'un artista no s'assembla gens al d'un altre. Així, talment com si fóssim en una carpa de circ disposats a gaudir de l'espectacle, els poemes ens acosten a les diferents representacions artístiques de manera ben variada. Hi ha composicions en vers lliure, altres amb la mètrica acurada però sense rima, altres ben rimats; uns curts i altres de més llargs, un cal·ligrama, poemes d'inspiració popular, etc. Res proper a la monotonia.

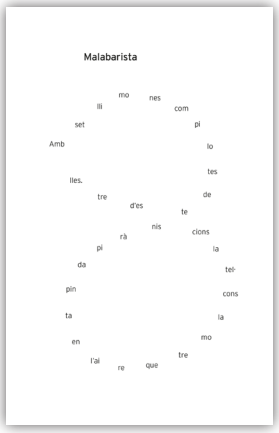

L'art visual i els i les artistes de circ

D'aquest recull són molt destacables els poemes homenatge dedicats a grans figures mundials del circ, la majoria, a més a més, de casa nostra: Tortell Poltrona, Pep Bou, Pepa Plana, Marina Tomàs. I també a Leopoldo Fregoli i Miss La La.

Per altra banda, també ens sorprenen els poemes inspirats en representacions artístiques plàstiques, com ara quadres de Pablo Picasso, Georges Sauret, Edgar Degas i Marc Chagall. I els mòbils d'Alexander Calder. I també cal esmentar el poema dedicat als personatges de la comèdia de l'art, considerats els precursors dels pallassos i del circ en general.

Tot plegat fa que el llibre ens acosti més aviat a una forma de circ, si no ben bé del passat, sí més tradicional i humil, allunyat de les grans produccions actuals.

Hi ha una doble pàgina final amb el títol «Voleu saber-ne més?» que ens instrueix sobre personatges i obres d'art.

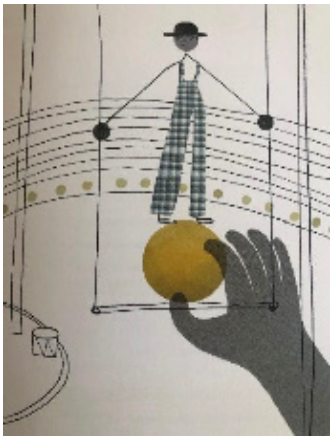

El llibre com un tot conjunt

Tots aquests aspectes que hem destacat fins ara es plasmen en una edició que ha tingut molta cura en el ritme i la presentació dels poemes. En la presentació hi ha un crescendo semblant al que inspira tot bon espectacle. Són cinquanta poemes i una vintena d'il·lustracions de pàgina sencera intercalades de manera desigual, de manera que il·lustren alguns poemes però no tots. Les imatges tendeixen a ser estrafolàries abans que molt realistes, properes a una factura infantil abans que sofisticades. En algunes il·lustracions s'ha practicat la tècnica del collage; la paleta de colors és diversa però hi predominen els colors terciaris. Tots aquests aspectes ens apropen a un espectacle de circ per a infants que, ben acompanyats per l'adult mediador, en gaudiran molt i molt.

Encara podem ressaltar aspectes de la il·lustració de la portada del llibre. Una ombra ens recorda el gran Charlie Rivel, famós pallasso català, que agafa amb els dits un nas de pallasso, que a la vegada és la O de la paraula «pallasso». El nas de pallasso ja el porten un nen i una nena del públic, i sabem, pel poema «Dos nens de la primera fila», que els l'ha donat la pallassa Pepa (Plana). El nas de pallasso també ens recorda el lema dels Pallapupas: «Posa't el nas de pallasso i veuràs les adversitats amb una altra actitud: amb HUMOR!».

Possibles propostes per a una presentació suggerent de l'obra i la seva mediació:

ABANS

Compartir l'experiència personal relacionada amb el circ

Nas de pallasso, amb tota la seva diversitat de poemes, és un homenatge al circ clàssic o tradicional, que té més a veure amb el circ de carrer i menys amb les grans produccions que fan algunes companyies actuals.

Podem demanar al grup si ha anat mai a veure un espectacle de circ i què en recorda, per tal de compartir-ho. És ben possible que la informació compartida necessiti complementar-se amb altra informació, que pot venir de demanar als familiars que comparteixin els seus records i coneixements, per tal d'anar-nos acostant a una realitat que no ha desaparegut, però gairebé.

Destacar noms propis i de companyies i parlar dels animals

Quan compartim experiències podem parar atenció als noms propis de companyies de circ en tots els seus formats i als noms dels i de les artistes rellevants del circ. Això, després, durant la lectura, ens ajudarà a entendre que Miquel Desclot ha fet el mateix i els ha dedicat algun poema.

També podem parlar de la presència d'animals en els espectacles de circ d'abans i de com ara, per respecte als animals, aquests números s'han suprimit.

DURANT

Observar l'arrel popular d'alguns dels poemes

Alguns dels poemes estan molt directament inspirats en formes poètiques populars o tradicionals.

Aquests poemes són:
«L'elefant del circ». El poema el podem relacionar amb la lletra de la cançó «El ruc està malalt» («Ploreu, ploreu ninetes»...), però els versos tenen una mètrica diferent i el poema no s'ajusta a la música popular.

«Utilitats d'un nas de pallasso». En aquest poema hi ha el vers reiteratiu «Nas de pallasso, samboi!», fórmula que és una variant que el poeta ha fet de l'expressió popular «Nas de barraca, Sant Boi!». Aquest crit o rèplica es fa servir com a resposta a una situació considerada adversa per tal d'expressar les ganes de superar-la. És interessant conèixer el ritme amb què es diu.

«Ball de gegants». Aquest poema –el títol ja ens dona la pista– està directament inspirat en la cançó «El gegant del pi». Aquí sí que és fins i tot possible cantar el poema amb la música de la cançó. Al final de cada estrofa, hi ha un vers que podem interpretar com un crit afegit, semblant el que es fa en la nadala «El rabadà».

«Pau xanques». Aquest breu poema parteix de l'expressió popular «ser alt com un sant pau».

Mentre llegim aquests poemes podem fer diferents lectures o reflexions per tal d'acostar-nos a les versions populars i guiar els nois i noies perquè en descobreixin l'arrel popular, o, més directament, aportar la forma tradicional i veure el treball del poeta.

Descobrir la riquesa i diversitat formal dels poemes

Podem qüestionar, a mesura que anem llegint el llibre, si els poemes s'assemblen els uns als altres. Aquest recurs ens ajudarà a veure'n la diversitat formal. Així, ens podem fixar en les llargades dels poemes, és a dir en la quantitat de versos. En la llargada dels versos. En el vers lliure, els versos amb mètrica constant, els versos rimats. I també en els recursos poètics o expressius: els poemes en forma de cal·ligrama i la separació de les síl·labes, l'ús de monosíl·labs, etc.

DESPRÉS

Escollir el poema que més ens ha cridat l'atenció del llibre

Un cop ja hem fet una lectura del llibre o més d'una, de caire personal o més conjunta, podem demanar que proposin quin és el poema que més els ha cridat l'atenció. La pregunta porta implícita la reflexió que n'explica els motius. Fàcilment les aportacions poden ser molt diverses, i aquest fet ens pot facilitar parlar de la riquesa formal dels poemes. Pot passar que el poema «El domador de paraules» sigui un dels escollits; si no és el cas, el pot proposar el mediador o mediadora per tal de poder-lo gaudir.

Conèixer els i les artistes de circ i les obres d'art a qui s'ha dedicat un poema

A partir de desenvolupar la proposta de comentar els poemes que els han cridat més l'atenció o a partir de la doble pàgina final «Voleu saber-ne més?», podem proposar fer recerques per tal de descobrir o conèixer més bé qui són els personatges i les obres d'art que inspiren aquests poemes i valorar si les relectures posteriors a la recerca han canviat la visió del poema.

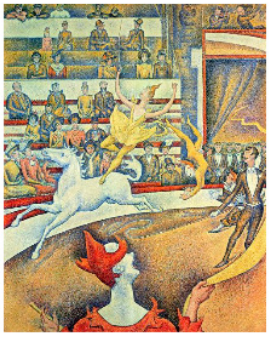

Practicar la relectura, valorar les diferents formes expressives que pot tenir un poema, proposar-ne la memorització

Podem proposar la memorització de poemes. Per tal de no caure en cantarelles monòtones, és molt important que proposem relectures que destaquin el ritme intern dels versos. Quan llegim o memoritzem poesia sempre hem d'anar una mica més lents del que ho fem habitualment, sense trair l'expressivitat del poema, és clar. En aquest sentit, el modelatge del mediador o mediadora de la lectura de ben segur que serà molt necessari.

Fer enregistraments

Podem fer enregistraments dels poemes, ja siguin llegits o memoritzats. L'enregistrament és un moment en què conflueixen tots els aspectes que hem destacat, analitzat o treballat del poema. Els enregistraments ens permeten sentir-nos, poder analitzar el resultat obtingut i rectificar.
Si l'enregistrament és visual el podem acompanyar d'il·lustracions fetes pels mateixos infants, seguint la tècnica d'Anna Font o no. Podem fer rèpliques de les seves il·lustracions o dels quadres originals, i també podem fer il·lustracions per als poemes que no en tenen. Ah, i si ens hi animem podem fer algun mòbil a l'estil d'Alexander Calder.

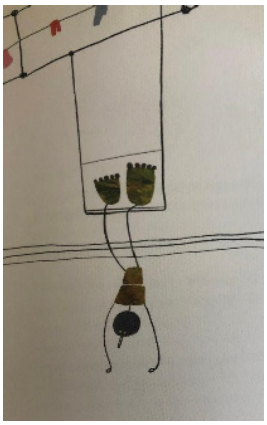

Preguntes especials

— *Nas de pallasso* és el títol del llibre, però el món del circ és molt divers. Quins altres títols podria tenir el llibre?

— Segons el títol o títols que has proposat, quina il·lustració del llibre podria anar bé a la portada?

— Al llibre hi ha poemes que segueixen una estructura regular i altres poemes que anomenem de vers lliure que no segueixen cap estructura regular. Tens preferències entre uns i altres?

— Quins avantatges creus que té escriure un poema en vers lliure?

— Pots explicar alguna cosa que t'ha passat i que al final puguis dir «Nas de barraca, sant Boi» o «Nas de pallasso, samboi»?

— Què necessita un bon domador de paraules per fer la seva feina?

— Quin poema del llibre li llegiries a una amiga que no pot anar al circ perquè ha de fer repòs?

— A qui recomanaries aquest llibre? Què li diries per animar-lo a llegir-se'l?